

nyomtatott tételeket kézhez kaphatták. Fönmaradt példánya talán az alsóvárosi guardiáné volt.

A munkának Dugonics későbbi írói pályája szempontjából nincs jelentősége,*) de korai bizonyossága szülővárosával való bensőséges kapcsolatának. Érdekes dokumentum továbbá annak a virágzó, társadalmi jellegű kultúréletnek, amelyet a kegyes iskola itt Szegeden inspirált és amelynek teljes földerítésével még ma is tartozunk.

(Szeged.)

Bálint Sándor.

PESTHY GÁBOR NOMENCLATURÁJÁNAK EREDETE.

Melich János a *Magyar szótáriródatom* című értekezésében foglalkozik Pesthy Gábor 1538-ban, Bécsben kiadott *Nomenclaturájával* és különféle feltevések alapján igyekszik megállapítani, hogy melyik munka szolgált a *Nomenclatura* alapjául, illetőleg kinek előzőleg megjelent szógyűjteményét egészítette ki a magyar nyelvű részzel. Pesthy ugyan munkájának előszavában említ egy *Nomenclatura quinque linguarumot*, de a valószínűség amellet szól, hogy a régi szerzőknél tapasztalható módon nem pontos a cím idézésében.

Melichnek az a feltevése, hogy Singrenius bécsi könyvnyomó 1513-ban kiadott háromnyelvű *Dictionarius*a bővült hat nyelvűvé. Ezzel szemben Toldy Ferenc azt föltételezte (*A magyar nemz. irod. tört.* 67.), hogy Pesthy az 1531-ben Nürnbergben megjelent *Vocabularius utilissimus quinque linguarumot* használta. Toldy-nak ez a föltevése, miként megállapítani sikerült, fedi a valóságot, hiányzik azonban nála is a munka teljes címe, sőt az ötcímű könyv latin címét is megfordítva közli. A valóságra rávezet bennünket Denis, aki *Wiens Buchdruckergeschichte* c. munkájában (387—88 l., 405 szám) Pesthy *Nomenclaturájánál* a következőket mondja: „Pesthi hat dem Vocabularius utilissimus quinque linguarum Lat. Ital. Gall. Boh. Alem. Norimb. apud Frid. Peypus 1531 4° vor sich gehabt wie mich das Exemplar auf der Kaiser. Hofbibl. durch Gegeneinanderhaltung lehren.“ Valószínű, hogy Toldy is Denis-ből idézi a mű rövidített címét, de nem történik nála utalás arra, hogy az eredeti példány ismeretes-e előtte, illetőleg annak valamely példánya mely könyvtár birtokában van.

A könyv ismert példánya jelenleg a bécsi National-Bibliothekben van, jelzete „46. S. 35.“ Pontos címe: *Qvinqve lingvarvm vtilissimvs vocabularius: Latinae, Italicae, Gallicae, Bohemicae, & Alemanicae, valde necessarius per mundum versari cupientibus. Vocabulista de le cinque lengue. Cioe Latina, Italiana, Franzosa, Bohemica, & Todescha. Vocabulere de sinc languages: Latins, Italien Francoys Bohemic, & aleman. Vocabularz patery rzetzi Latinie / Wlasky / Frantzosky / Czesky / Niemetzky, Vocabular Funfferley sprachen / Latein / Welisch / Frantzösisch / Behemisch / Teutsch. M. D. XXXI.* Az utolsó oldalon: *Norimbergae apud Fridericum Peypus. Anno, D. M. XXXI.* A könyv 4°, 9 számozatlan ívből áll (I + A—H).

Melich János is rámutat az alapul szolgáló, de előtte ismeretlen munka fontosságára, hogy a Pesthy *Nomenclaturájának* bevezetésében lévő kétséges helyek tisztázhatók legyenek. Sajnos azonban erre nincs mód, mivel a két kiadásnak bevezetése egyezik. Itt közlöm a két francia bevezetést:

*) Mindenesetre érdemes volna kinyomozni, miképen tükröződik a tizennyolcadik század európa gondolatvilága a későbbi „magyaros“ író fiatalkori munkájában. (Szerk.)

1531

Tres vtils vocabuliste adaprêdre pur ceulx qui desirasse : sans aler ale scole : come artisans et femmes Ancore le Franzoys peur aprendre : Latine : Italien : Boemic et Aleman : et chascun deulx peult aprendre Franzoys : pour quoy ence liure si se cõtient tous les nomes vocales et paroles q̄ on peult dire emplusieurs manieres. Se liure se apelle entree et porte de ceulx qui veulent aprendre et comprendre Franzoys : o Italien : le quel e de grant vtilite pour ceux qui vont praticât pour le monde : ou soit Franzoy Italië Boemic ou Alaman qui veult tres bien entendre et comprendre ses quatre langages : al's langage : il fauldra scauoir : al's sauoir les differêze des littres : A. b. c. Ence point que trouverai de sa driere e scrit ence present liure. La premiere lre de differêce si est c. le quel ciray pour. s quant il sera au fin della parole : comât : fosse comenze. Et paregliemanton tu trouera en frâsoy ch il fault pronuncier p. z. comant dimenche id est domenca. Et ou au miten dela parole sera s. non la fault pnuncier mes dire comantella ni-fusse point Comât seroy a dire il est et paregliemant vost o pour quoi il fault pronuncier il et et vot re : et ausi aultre c he non fault pronuncier l et ou sera r ausi il fault fere comant ledit de c. non pronuncier. verbi gracia in casa delli todeschi alla maison de alemans cieo aleman.

(Pe sthy) 1538

Tresvtils vocabuliste adprendre pur ceulx qui desirasse : sans aler ale scole : Come artisans et femmes ancore le Franzoys peur apredre : Latine : Italien : Boemic : Hungros : et Aleman : et chascun deulx peul aprendre Franzoys : pour quoy ence liure si se contient tous les nomes Uocales et paroles que on peult dire emplusieurs manieres. Se liure se apelle entree et porte de ceulx qui veulent aprendre et cõprendre Franzoys o Italien : le quel e de grant vtilite pour ceux qui vont praticant pour le monde : ou soit Franzoy : Italien : Boemic : Hungaric : ou Alaman qui veult tres bien entendre et cõprendre ses sinque lengages : al's langage il faulbra scauoir : al's sauoir les differenze des litteres. A. b. c. Ence point que trouverai de sa driere e scrit ence present liure. La premiere litere de difference si est c. le quel liray s. quant il sera au fin della parole : Comant fosse comenze. Et pareglimanton tu trouera en Fransoy chil fault pronuncier per z. comant dimenche le est domenica. Et ou au mittendela parole sera s. non la fault pronuncier madire comant ella ni fosse point comant seror a diro il est et paregliemant vost o pour quoi il fault pronuncie il et et votre et ausi aultre che nõ fault pronuncier l. et ou sera f ausin il fault fere comant hedit de c. non pronuncier. Uerbi gratia in casa delli todeschi alla maison des alemans cieo aleman.

Hogy tehát a Melich által tisztázandónak jelzett kérdések dolgában ítéletet mondhattunk, ismernünk kellene azt a még régebbi szógyűjteményt, amely az 1531 évi nürnbergi kiadásnak is alapjául szolgált. Ennek a munkának előszava nincs és így belőle nem állapíthatjuk meg, hogy melyik kiadásnak a kibővítése. Bizonyos támpontok azonban rendelkezésünkre állanak és ezekből megtudjuk a szógyűjtemény egyes kiadásait. Graesse (*Trésor des livres rares et précieux*, VI : 385) szerint megjelent egy *Quinque linguarum utilissimus Vocabulista* : Latine, Italice, Gallice, Hispanice et Alemanice valde necessarius per mundū versari cupientibus. Norinbergae. Frid. Peypus 1529. Ugyanő adja a következő 1531-es kiadás rövidített

címét is: *Vocabularius quinque linguarum* Ital. Lat. Gall. Boh. et Alem. Norimb. Frid. Peypus. 1531. Brunet (Manuel du Libraire V:1342—43) már tovább megy és jelez egy 1533-as nürnbergi *Vocabularius*-t melyben a spanyol a csehvel van helyettesítve. Brunet az előző kiadást nem ösmerte és valószínű, hogy az 1529 és 1533-as szógyűjtemények egybevetése által állítja a nyelvek kicserélését. Szerintem az 1531-es kiadás is e sorozatba tartozik és itt lett a címben lévő *Vocabulista* megváltoztatva.

Érdekes volna a szógyűjtemény teljes fejlődését megállapítani. Az egyes kiadások összehasonlítása igen értékes anyagot szolgáltatna a kutató számára.

(Szeged.)

Droszt-Tonelli Olga.